

MÜCİB TEZKİRESİ'NİN ORJİNALLİĞİ ÜZERİNE*

Arş. Gör. Kenan ÖZÇELİK**

ÖZ: Türk edebiyatının en önemli biyografi kaynaklarından şuarâ tezkireleri, şairlerle ilgili, onların isimleri, aileleri, memleketleri, meslekleri gibi bilgiler vermenin yanında, sanatçı kişilikleri hakkında değerlendirmeler ve şiirlerinden örnekler bulabileceğimiz eserlerdir. Türk Edebiyatında, 15. yüzyıl ile 20. yüzyıl arasında otuzdan fazla şuarâ tezkiresi yazılmıştır. Bunlardan biri de 18. yüzyılda (1122/1710) yazılan Mücîb Tezkiresi'dir. Diğer şuarâ tezkirelerine nazaran, hem ele alınan şair sayısı hem de onlar hakkında verilen bilgiler itibarıyla oldukça hacimsiz sayılabilecek bu tezkireyi Mustafa Mücîb, Riyâzî'nin yazdığı şuarâ tezkiresine zeyl olarak hazırladığını ifade etmiştir. Ayrıca Mücîb, Riyâzî'nin tezkiresine daha önce zeyl yazan Rıza'yı da eleştirerek kendi eserinin önemini de vurgulamaktan geri durmamıştır. Bu makalede, Mücîb'in yazdığı tezkirenin, iddia edildiği gibi, orijinal bir eser olup olmadığı üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Şuara Tezkireleri, 18. Yüzyıl, Mücîb Tezkiresi

On the Originality of Mucib's Tazkira

ABSTRACT: Poet Tazkiras are significant sources not only because they contain information about names, families and birth places of poets, but for they have knowledge and considerations on their personality as a poet. There are more than thirty tazkiras in Turkish Literature written between 15th-20th centuries. One of them is Mucibi's Tazkira-i Şuara which was completed in 1122 A.H./1710 A.D. Compared with others, it is not voluminous in terms of the number of poets mentioned and the detail about them. Nevertheless, it has information about hundred-odd poets. Mustafa Mücîb claims that he wrote this taskira as a supplement for the Tazkira of Riyâzî and he did not hesitate to criticize other supplement of

* Bu yazı, 10-12 Mayıs 2012 tarihleri arasında Ordu'da düzenlenen *Uluslararası Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu*'nda aynı başlıkla sunulan bildirinin yeniden düzenlenmiş şeklidir.

** Uludağ Üni. İlahiyat Fak. Türk İslam Edebiyatı Anabilim Dalı, ozcelik@uludag.edu.tr

Rıza. This paper will study whether the tazkira is original and of value as claimed by its author.

Key Words: Classical Turkish Literature, Poet Tazkiras, 18. Century, Mucib's Tazkira

18. yüzyılda yazılan biyografi kaynaklarımızda Mücîb¹ mahlası ile bir şaire rastlandığı ve konumuz olan tezkirenin yazım yılı ile bu kişinin hayatta olduğu zaman dilimi örtüştüğünden tezkire yazarının bu kişi olduğu kabul edilmiştir. Bununla birlikte söz konusu yüzyıl biyografi yazarlarından ne Safâyî (Çapan 2005: 560), ne Sâlim (İnce 2005:615-616) ne Şeyhî Mehmed (Özcan 1989: 629-630), ne İsmail Belîğ (Abdulkadiroğlu 1999: 377-378) ve ne de Râmiz'in (Erdem 1984: 264-265) eserlerinde şairin bir tezkiresinden bahsedilir. Keza Ali Emîrî'de (ö. 1924) de şairin bir tezkiresi olduğu bilgisi mevcut değildir (Güner-Güner 2003:51; Adak 2011: 63-64). Ancak tezkirenin yazıldığı zaman dikkate alınarak tezkire yazarının söz konusu Mustafa Mücîb olduğu kabul edilegelmiştir. Haddizatında tezkirede yazarın kendini 'Mustafa Mücîb' olarak tanıttığına bakılırsa (Altun 1997:19) bu kabul mantıklıdır. Bu mesele, yazıda üzerinde durulacak problem alanları arasında bulunmadığı için, söz edilecek problem alanları itibarıyla tâli bir mesele olduğundan, sadece dikkat çekmekle yetiniyoruz.

Bu yazıda üzerinde durulacak konu, 1122/1710 yılında yazılan *Mücîb Tezkiresi*'nin orijinal bir eser olarak kabul edilip edilemeyeceğidir. Aslında bu konuda daha önce Gencay Zavotçu, Mücîb'in yaptığı işi, 'Riyâzî Tezkiresi'ne zeyl yazma adına Rızâ Tezkiresi'ni kopya etmiştir' şeklinde tespit etmiş iken (Zavotçu 2009: 53-56)² söz konusu eser, edebiyatımız tezkire geleneğinde kayda değer bir yeri varmış gibi, çoğu zaman gereksiz yere kullanılagelmiştir.³

Tezkire, Kudret Altun tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmış ve bu çalışma ülkemizde resmî bir kurum tarafından da

¹ Burada 'mucîb' şeklindeki telaffuzun/yazımın, gereksiz ve anlamsız bir şekilde yaygınlaştırılmış olmasına rağmen, yanlış olduğunu belirtmeliyiz. Nasıl ki bazı kelimeler, 'mucâdele', 'mucrim', 'mucbir' diye telaffuz edilmiyorsa, 'mucîb' kelimesi de 'mucîb' şeklinde telaffuz edilmemelidir. 'Mucîb' şeklindeki telaffuzun/yazımın, 'mucîb' kelimesini çağrıştırdığını; bunun da bambaşka bir anlamı olduğunu da ayrıca ifade etmeliyiz.

² Gencay Zavotçu, *Rıza Tezkiresi*'ni Atatürk Ü. SBE'de 1993 yılında yüksek lisans tezi olarak hazırlamış ve 2009 yılında kitap olarak da yayınlamıştır. Söz konusu bilginin tezde de bulunduğunu Ahmet Topal'dan öğrendik. Yardımından dolayı kendisine çok teşekkür ederim.

³ Bu kullanımlara bir örnek olmak üzere bkz. Savran 2010: 495.

yayınlanmıştır (Altun 1997)⁴. *Mücîb Tezkiresi*'nin diğer tezkirelerimiz gibi ele alınma ve kaynak olarak kullanılma sıklığı, Altun'un hazırladığı metnin yayınlamasıyla artmışsa da, kanaatimizce asıl etken, *Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'ndeki (İpekten-İsen vd. 1988) tezkireler arasında Mücîb'in eserinin de bulunmasıdır. Ayrıca tezkireler hakkında bilgi veren çalışmalarda (Kalkandelenli Sabri Bey yz.: 17a; Levend 1973: 305-307; İpekten 1988: 127-129; İsen-Kılıç vd. 2002: 101-103) bu esere haddinden fazla değer verilmesi de onun gereksiz yere kaynak olarak kullanılmasında etkili olmuştur.

Mücîb Tezkiresi ile ilgili en dikkat çekici iddia, bu eserin on bir şair hakkında tek kaynak olduğu yönündedir. Bu 'on bir yeni şair' iddiası, Altun tarafından "Riyâzî, Hasan Çelebi ve Rıza'da bulunmayan, diğer bir deyişle sadece Mücîb'in kaydettiği" ifadeleriyle ortaya atılmış (1997: 11) ve başkaları tarafından da bu şairlerin "daha önce yazılan tezkirelerde bulunmayan" şeklinde nitelendirilmelerine (İsen-Kılıç vd. 2002: 102) bakılırsa, abartılarak başka çalışmalarda da (msl. Şentürk-Kartal 2005: 460) ciddiye alınmıştır.

Bu makalede, bu iddianın gerçeği yansıtıp yansıtmadığı, Mücîb'in eserinin mukaddimesinde eleştirdiği (Altun 1997: 19) *Rıza Tezkiresi*'nde söz konusu on bir şair araştırılmak suretiyle gösterilecektir. Karşılaştırmada *Rıza Tezkiresi* için hem Zavotçu'nun hazırladığı metne (2009: 69-298) hem de -Altun'un da yararlandığı- Ahmet Cevdet neşrine (es-Seyyid Rıza 1316) müracaat edilecektir. Söz konusu edilen on bir şair şunlardır⁵:

1. Es'ad: *Mücîb*'de, şair, Selanikli ve önde gelen müderrislerden, Şeyhzâde diye şöhret bulmuş ve mürettep divan sahibi olarak tanıtılmıştır. Şiir örnekleri ile ölüm zamanı ve öldüğü yer hakkında bilgi veren cümle aynen Rıza'dan alınmıştır. Ancak, *Rıza Tezkiresi*'nde,

⁴ Altun, *Tezkire* metnini, Nuruosmaniye Kütüphanesi no: 4965'teki nüshayı esas almak ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi no: 3913'teki nüshadan da yararlanmak suretiyle tenkitli olarak hazırlamıştır. Yazar, Nuruosmaniye Kütüphanesi'ndeki nüshanın önemini, 'hem tarih olarak eski, hem de imlâ olarak yanlışları daha az ve müellif hattına en yakın nüsha' şeklindeki ifadelerle vurgulamaktadır (Altun 1997: 10). Ancak, istinsah tarihi bile bilinmeyen bir nüshanın 'müellif hattına en yakın nüsha' olarak takdim edilmesi anlaşılır olmaktan uzaktır. Dikkat çeken diğer bir husus da, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki nüshanın müstensihî ve istinsah tarihi bilinmesine rağmen bunların zikredilmemiş olmasıdır. Bu nüshanın 1933 yılında Rauf Bey tarafından istinsah edilmiş olduğunu, Haluk İpekten belirtmiştir (İpekten 1988: 129). Bir başka kitapta ise, Nuruosmaniye Kütüphanesi no: 4741'de *Tercümân-ı Şihah-ı Cevherî* adlı bir eser kayıtlı gözükmeye rağmen, *Mücîb Tezkiresi*'nin bir nüshası olduğu iddia edilmiştir (İsen-Kılıç vd. 2002: 102).

⁵ Şairler hakkında verilen bilgilerin kontrolünde herhangi bir zorluk olabileceği düşünülen yerler dışında, her defasında referans vermeyi gereksiz bulduk.

Ahmet Cevdet neşrinde bir tane olsa da, Zavotçu'nun hazırladığı metne göre iki tane Es'ad vardır. Bunlardan ilki 'Es'ad Efendi', diğeri ise, 'Es'ad-ı Selânikî' başlıklarıyla ele alınmıştır.

Rıza Tezkiresi'nin Ahmet Cevdet neşrinde de 'Es'ad Efendi' başlığı altında ele alınan şairin kimliği hakkında, Sultan Murad'ın hocası Sadettin Efendi'nin oğlu ve ulemadan bir zat olduğu, şeyhülislamlık makamında bulunduğu ve 1029'da İstanbul'da vefat ettiği bilgileri verilmiştir. 'Es'ad Efendi', Zavotçu'nun metni hazırlarken kullandığı dört nüshada da varken; 'Es'ad-ı Selânikî' ise yalnızca bir nüshada vardır. Bu şairle ilgili, Selanikli ve müderris olduğu bilgilerine ek olarak, Selanik'te 1043'te vefat ettiği belirtilmiştir. Bu şair için verilen şiir örnekleri ise, Es'ad Efendi'ye ait olan gazelin ilk üç beytidir (Zavotçu 2009: 141-143). Bu karışıklık bir tarafa bırakılırsa, dikkat çeken en önemli husus, Es'ad-ı Selanikî'nin ölüm tarihidir. Rıza'da 'Es'ad Efendi' için verilen ölüm tarihi (1029), Mücîb'de Selanikli olduğu belirtilen Es'ad için verilmiştir. Bu durumda, Es'ad-ı Selanikî ile Es'ad Efendi farklı kişiler ise, Mücîb'in iki şairin bilgilerini birbirine karıştırdığı düşünülebilir. Haddizatında – şiirlerin aynı olduğu dikkate alınırsa- *Rıza Tezkiresi*'nde de bir karışıklık olduğu ortadadır. Ayrıca, Zavotçu'nun kullandığı nüshaların dördünde de (2009: 143) Es'ad Efendi için farklı ölüm tarihleri (1029, 1031, 1034 ve 1035)⁶ verilmiş olduğu da dikkate alınır, konunun ayrıca incelenmesi gerektiği ortaya çıkar. Burada, Mücîb'in 'Es'ad' başlığında ele aldığı şairin Rıza'da da mevcut olduğunu belirtmekle yetiniyoruz.

2. Bahşî: Bu şairle ilgili Mücîb'de verilen bilgiler, *Rıza Tezkiresi*'nin Zavotçu'nun hazırladığı metne göre aynen kopyasıdır. Ahmet Cevdet neşrinde, ölüm tarihi belirtilmemiş; ancak ilginç bir biçimde, Zavotçu'nun metninde yer almayan, aparatta nüsha farkı olarak da verilmeyen, bir şiir daha kaydedilmiştir. Bu, “gözedür” redifli bir gazelin üç beytidir ve oldukça hoş bir şiiirdir:

*Baksan erbâb-ı dile hâk-i mezellet gözedür
Eylesen dûna nazar pâye-i rif'at gözedür*

*Bir aceb devre irişdük ki gelen bezmimize
Muttasıl ayağımız almağa ruhsat gözedür*

*Gitmesen gerçi olur semt-i mecâza Bahşî
Kanı bir dilber-i pâkîze hakikat gözedür*

⁶ Rıza'da 'Es'ad Efendi' başlığı altında verilen bilgiler, Riyâzî'de de aynı başlık altında zaten mevcuttur. Riyâzî, şairin vefat yılını 1034 olarak bildirmiştir (Açıköz 1982: 34).

3. Hibrî: Rıza'da 'Hayrî' olarak kayıtlıdır. Belki Mücîb'in gördüğü nüshada Hibrî olarak yazılmış ya da Mücîb sehven o şekilde yazmıştır. Çünkü iki kelime arasındaki tek fark bir noktadır(خیری / خبری). Ancak her iki okumanın dışında kelimenin farklı bir şekilde olması, düşük de olsa ihtimal dâhilindedir. Mücîb'de Rıza'ya nazaran herhangi bir fazlalık yoktur; Ahmet Cevdet neşrine göre sadeleştirilmiş bir şekli olduğu söylenebilir. Zavotçu'nun hazırladığı metne göre ise, Rıza'da fazladan bazı bilgiler olduğu görülmektedir. Bu şair hakkında verilen bilgiler arasında, *Mücîb Tezkiresi*'ni bir kaynak olarak kullanmanın en büyük sakıncasını gösteren bir gariplik vardır. O da, Rıza'da "Hâlâ Edirne'de hâriç pâyesi ile müderrisdür." şeklinde verilmiş olan bilginin Mücîb'de de aynen "Hâlâ Edirne'de hâriç rütbesiyle müderrisdür." şeklinde bulunmasıdır.

Rıza Tezkiresi'nin 1050/1640, *Mücîb Tezkiresi*'nin ise 1122/1710 yıllarında yazıldığı dikkate alınır, yetmiş yıl boyunca bu kişinin hayatta ve de aynı rütbede kalmış olması pek de mümkün gözükmemektedir. Bu konunun en ilginç örneğini ileride 'Rezmî' maddesinde göreceğiz.

4. Devrî: Bu, sadece Mücîb'de görebildiğimiz bir şairdir:

"İstanbulî Mahmûd Çelebi'dir. Tabî' atı bed degüldür.

Şi'r-i u:

*Rûz-ı mahşerde umaram olasın bana delîl
Sana meyl itdigimin aslı budur İsmâ'il"*

Yukarıda verilen örnek beyte bakılırsa Devrî'nin sıradan bir şair olduğu anlaşılmaktadır. Mücîb'in bu şair hakkındaki değerlendirmesinin 'tabîatı bed degüldür'den ibaret olması da bu kanaatimizi desteklemektedir.

5. De'bî: Rıza'da 'Dâyî' olarak kayıtlıdır. İki kelimenin yazımı dikkate alındığında (دابى / دایى) 'Hibrî' başlığı altında söylediğimiz ihtimaller geçerli olabilir. Mücîb'in burada da Rıza'da verilen bilgileri sadeleştirerek/kısaltarak aynen aktardığını görmekteyiz.

6. Remzî: *Mücîb Tezkiresi*'ni bir 'kaynak' olarak kullanacakların nasıl bir yanlışa düşeceklerini en açık bir biçimde gösteren başlıktır.

Rıza: "Sâbıkâ Tatar Hân⁷ olan Selâmet Giray'un şeh-zâde-i civân-bahtı olup hâlâ taht-ı âlî-baht-ı Cengiziye'de⁸ hân olan Bahâdır Giray'dur."(Zavotçu 2009: 229)

⁷ Rıza'nın ve Mücîb'in ifadeleri metinleri hazırlayanlardan aynen alınmıştır. Türkçe 'han' kelimesinin 'hân' şeklindeki yazımı, yaygın olmakla beraber, doğru değildir.

⁸ Kelime Ahmet Cevdet neşrinde (s. 42) "cihangîrde" şeklindedir.

Mücîb: “Sâbıkâ Tatar Hânı olan Selâmet Girây’ın şeh-zâde-i cüvân-bahtı olup hâlâ hân-ı âlî-şândır.”

Mücîb, Rıza’daki diğer bilgileri de kısaltarak aktarmıştır. Şiir örnekleri de aynıdır. Ancak, ‘Hıbrî’ başlığı altında da belirttiğimiz gibi, Mücîb, tezkiresini Rıza’dan yetmiş yıl sonra yazmıştır. Bu arada, Rıza, tezkiresini yazdıktan bir yıl sonra (1051/1641) Bahadır Giray ölmüştür (Çapan 2005: 200; Abdulkadiroğlu 1999: 136)⁹.

Bunu bilmeyen ve iddia edildiği gibi bu şairin sadece *Mücîb Tezkiresi*’nde kaydedildiğine inanmış dikkatsiz bir araştırmacının içine düşeceği durumun vahâmeti ortadadır.

7. Selâmî: Bu da sadece Mücîb’de görebildiğimiz bir şairdir:

“Küttâb-ı dîvândan es-Seyyid İsmâ’il¹⁰ Çelebi’dir. Bu devir şu’arâsındandır.” Mücîb’in verdiği bilgi bu kadardır. Şiir örneği verilmediği gibi şairin sanatına ilişkin de herhangi bir değerlendirmede bulunulmamıştır. Bu da kanaatimizce, Mücîb’in tezkire yazamayacak birisi olmasından ileri gelmektedir¹¹.

8. Şu’âî: Mücîb, Rıza’nın ifadelerini kısaltarak almıştır¹². Burada Mücîb, ‘Hıbrî’ ve ‘Rezmî’ hakkında yazdıklarında/Rıza’dan aldıklarında olduğu gibi bir dalgınlık içinde değildir. Çünkü Rıza, şairin, cülûsuna tarih düşürdüğü kişiyi “pâdişahımız” şeklinde; Mücîb ise, “Sultân İbrâhim Hân” olarak tanıtmaktadır¹³. Buradan yola çıkarak Mücîb’in, *Rıza Tezkiresi*’ni kendine mal etmek istediği, daha açık bir ifade ile intihalde bulunduğu söylenebilir. Çünkü burada açıkça görülmektedir ki Mücîb, Rıza’dan aktardığı bilgiyi güncellemiştir. Bu konuya yazının sonuç kısmında tekrar döneceğiz.

⁹ İsmail Belîğ şairi, -muhtemeldir ki sehven- ‘Remzî’ olarak kaydetmiştir.

¹⁰ *Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*’nde kaynak olarak *Mücîb Tezkiresi* gösterilmiş olmasına rağmen isim, ‘İbrahim’ olarak verilmiştir (İpekten-İsen vd. 1988: 432).

¹¹ Türk edebiyatı ile ilgili araştırma yapanların önemli kaynaklarından olan *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*’nde Mücîb’le ilgili, en sonda tezkiresinin “muhtasar bir eser” olduğu, “ihtiva ettiği malumatın noksanlığından dolayı” tutulmadığı belirtilmişse de, başta verilen ilk bilgi “Tezkire yazarı” şeklindedir (İsen 1986: 409). Ayrıca tezkirelerle ilgili bir yazıda, Mücîb, “tertîp tarzı ve şair seçimi açısından hem Rıza hem de Riyâzî gibi bir ölçü fikri olduğunu düşündürmektedir” şeklindeki ifadelerle, Riyâzî ve Rıza ile aynı kategoride ele alınmıştır (Durmuş 2012: 1327). *İslam Ansiklopedisi*’ndeki ‘Tezkire’ maddesini yazan Abdülkadir Karahan’ın ise, tezkireler arasında *Mücîb Tezkiresi*’ni saymaması manidardır (1979: 229).

¹² *Rıza Tezkiresi*’nin Ahmet Cevdet neşrinde (s.58) şairin ismi Mehmed olarak verilmiştir. *Mücîb Tezkiresi*’nin bir nüshasında da isim Mehmed olarak yazılmıştır. Zavotçu -aparatta isimle ilgili herhangi bir nüsha farkı göstermemiştir- ve Altun, şairin ismini metne Mahmûd şeklinde almışlardır (Zavotçu 2009: 272; Altun 1997: 40).

¹³ Aynı durum ‘Fakîrî’ maddesinde de görülür (Zavotçu 2009: 147; Altun 1997: 54).

9. İydi: Mücîb, Rıza'nın ifadelerini yer yer kısaltarak aktarmıştır. Ancak bu şair için de yegane kaynağın *Mücîb Tezkiresi* olduğunu iddia edenleri tıpkı 'Rezmî'de olduğu gibi bir durum beklemektedir. Çünkü Rıza'da "Hâlâ vilâyet-i Kırım'da Bahâdır Giray Hân'un nedîmi" olarak tanıtılan şair, Mücîb'e göre de "Hâlâ Kırım'da Bahâdır Hân'ın nedîmi" olarak hayattadır. Oysa ki 'Rezmî' kısmında belirttiğimiz gibi Bahadır Giray'ın 1051/1641; 'İydi'nin ise 1056/1646 yılında öldüğünü İsmail Belîğ'den (Abdulkadiroğlu 1999: 285)öğrenmekteyiz.

10. İlmî: Mücîb'de yine Rıza'daki ifadeler kısaltılarak aktarılmaktadır. Rıza'nın kendi zamanındaki önemli şairlerden biri olarak tanıttığı bu şairi Mücîb de -yukarıdaki benzer örneklerde görüldüğü gibi- "Şu'arâ-yı asrımızın fusahâsındandır" şeklinde tanıtır. Ancak İsmail Belîğ, şairin 1055/1645 yılında öldüğünü bildirmektedir (Abdulkadiroğlu 1999: 282)¹⁴.

11. Alîmî: Mücîb, Rıza'nın ifadelerini kısaltarak aktarmıştır. Zavotçu'nun hazırladığı metne göre Rıza'dan, şairin ölüm yerini de öğrenmemize rağmen, Mücîb'de bu bilgi yoktur.

SONUÇ

Buraya kadar ayrı ayrı başlıklar hâlinde incelenen on bir şairden sadece ikisi (Devrî ve Selâmî), *Mücîb Tezkiresi*'nde bulunup da diğer tezkirelerde karşımıza çıkmayan şairlerdir. Dolayısıyla, sadece *Mücîb Tezkiresi*'nde kaydedildiği iddia edilen on bir şairin sadece ikisi için bunu geçerli olduğu görülmekte; dolayısıyla söz konusu iddianın asılsız olduğu anlaşılmaktadır.

Yukarıda ele aldığımız şairlerden bazıları hakkında dikkat çektiğimiz hususlar, *Mücîb Tezkiresi*'ni, tahkik ve tenkide tabi tutmadan müstakil bir kaynak olarak kullanmanın son derece sakıncalı olduğunu göstermiştir. Bu tür sakıncalar tezkirede yer verilen başka şairlerle ilgili olarak da karşımıza çıkar. Mesela, Mücîb, 'Habîbî' maddesinde, Rıza'daki "Hâlâ Belgrad-ı behçet-âbâdda kâri-i Mesnevîdür" bilgisini, kısaltarak "Hâlâ Belgrad'da kâri-i Mesnevîdür" şeklinde aktarmıştır. Ancak, İsmail Belîğ, şairin 1050/1640 yılında -Rıza'nın tezkiresini yazdığı yıl- öldüğünü bildirmektedir (Abdulkadiroğlu 1999: 67). Bu bağlamda en çok göz önünde bulundurulması gereken durum, "ekseriyetinin ölüm tarihini titizlikle belirtmiş" olarak nitelendirilmiş

¹⁴ İsmail Belîğ, şairin adını 'Abdullah' olarak vermiştir. Zavotçu'nun hazırladığı metne göre (s. 186) *Rıza Tezkiresi*'nde şairin ismine işaret eden 'İlmî-i Tâhir' ve Altun'un hazırladığı metne göre (s. 47) *Mücîb Tezkiresi*'ndeki 'İlmî Tâhir' şeklindeki ifadelerden şairin adının Tâhir olduğu anlaşılır. Ancak *Rıza Tezkiresi*'nin Ahmet Cevdet neşrinde (s.74) söz konusu ifade "İlmi zâhirdür" şeklindedir.

(Şentürk-Kartal 2005:461) olsa da Mücîb'in, azımsanamayacak sayıdaki şairin hayatıyla ilgili yanlış tarihî bilgilere sevk edeceği gerçeğidir.

Yukarıda 'Şu'âî' maddesinde, Mücîb'in Rıza'daki bir bilgiyi güncelleyerek aktarmasından yola çıkarak, eserinin intihal ürünü olarak görülebileceğini söylemiştik. Mücîb'in, tezkiresinin mukaddimesinde, Rıza'nın eserini beğenmemesine ve kendi eserini de Riyâzî'nin eserine "zeyl eyledim" diyerek takdim etmesine (Altun 1997: 19) bakılırsa söz konusu niteleme doğru kabul edilebilir. Ancak Mücîb'in hâtimede, yaptığı işi ve neticesinde ortaya çıkan eserini "Bu fakîrün intihâb itdiği muhtasar..." ifadeleriyle tanımlamasına ve "El-hak bu risâlenün sâhibi es-Seyyid Rıza..." diyerek (Altun 1997: 63) de gerçeği saklamamasına bakılırsa bunun doğru olmadığı ortaya çıkar. Ayrıca, Mücîb'in ileride bir tezkire yazma niyetiyle *Rıza Tezkiresi*'ni istinsah ettiği; ancak tezkiresini tamamlayamadığı da düşünülebilir¹⁵. Bütün bunlar birer ihtimaldir. Ancak baştan itibaren dikkat çektiğimiz hususun, Mücîb'in ne yapmak istediği/ne yaptığından ziyade, ortada duran esere kendisinden sonrakilerce yüklenen değerle ilgili olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Netice olarak, *Mücîb Tezkiresi*'nin ne idüğüne dair bir tanım bulmakta acze düştüğümüzü itiraf ile söz konusu eserin, ancak ve ancak *Rıza Tezkiresi*'nin muhtasar bir kopyası olarak ele alınması gerektiğini söyleyebiliriz. Bunun dışında eserin kaynaklık değerinin ise, onda verilen bilgilerin tamamının -özellikle Riyâzî ve Rıza'nın tezkireleri başta olmak üzere- diğer biyografî kaynaklarımızla karşılaştırılması ve böylece -varsasadece Mücîb'in verdiği bilgilerin tespit edilmesi suretiyle tam olarak belirlenebileceği kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- ABDULKADİROĞLU, Abdulkerim (1999), *İsmail Belîğ Nuhbetü'l-Âsâr li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr*, AKM Yay., Ankara.
- AÇIKGÖZ, Namık (1982), *Riyâzî Muhammed Efendi Riyâzu's-Şu'arâ (Metin-Dizin)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Ü. DTCF., Ankara.
- ADAK, Abdurrahman (2011), *Ali Emiri'nin Gözüyle Diyarbakırlı Şairler*, Kent Işıkları Yay., İstanbul.
- ALTUN, Kudret (1997), *Tezkire-i Mucîb (İnceleme- Tenkitli Metin- Dizin- Sözlük)*, AKM Yay., Ankara.

¹⁵ Böyle bir ihtimale dikkat çeken Zehra Toska'ya çok teşekkür ederim. *Mücîb Tezkiresi*'nin 'vav' harfinde sona ermesi de '-he' ve 'ye' harfleri altında ele alınacak şair bulunmaması zor bir ihtimaldir- bu bağlamda değerlendirilebilir.

- ÇAPAN, Pervin (2005), *Mustafa Safâyî Efendi Tezkire-i Safâyî*, AKM Yay., Ankara.
- DURMUŞ, Tuba İşinsu İsen (2012), “Osmanlı Şuara Tezkirelerinde Zeyl Geleneği”, *Turkish Studies*, vol. 7/1, s. 1319- 1329.
- ERDEM, Sadık (1984), *Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâ'sı*, AKM Yay., Ankara.
- es-Seyyid Rıza (1316), *Tezkire-i Rıza*, Neşr: Ahmet Cevdet, İkdâm Matbaası, Dersaadet.
- GÜNER, Galip-Nurhan GÜNER (2003), *Ali Emîrî Efendi Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid*, Anıl Matbaa ve Ciltevi, Ankara.
- İPEKTEN, Haluk (1988), *Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şu'ara Tezkireleri*, Atatürk Ü. Yay., Erzurum.
- İPEKTEN, Haluk-Mustafa İSEN-Recep TOPARLI-Naci OKÇU-Turgut KARABEY (1988), *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara.
- İSEN, Mustafa (1986), “Mucîb Mustafa Efendi”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 6, Dergah Yay., İstanbul, s. 409.
- İSEN Mustafa-Filiz KILIÇ-İ. Hakkı AKSOYAK-Aysun EYDURAN (2002), *Şair Tezkireleri*, Grafiker Yay., Ankara.
- Kalkandelenli Sabrî (yz.), *Şuarâ Tezkireleri*, TDK Kütüphanesi, no: B54.
- KARAHAN, Abdülkadir (1979), “Tezkire”, *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s. 226-230.
- LEVEND, Agâh Sırrı (1973), *Türk Edebiyatı Tarihi -Giriş-*, TTK Yay., Ankara.
- ÖZCAN, Abdülkadir (1989), *Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri: Şeyhî Mehmed Efendi Vekayii'l-Fudalâ II-III*, c. 4, Çağrı Yay., İstanbul.
- SAVRAN, Ömer (2010), “Fütûhî'nin Nâz u Niyâz'ı ve Nâz u Niyâz'da Âşık-Maşuk”, *Turkish Studies*, vol. 5/3, s. 492- 507.
- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla-Ahmet KARTAL (2005), *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yay., İstanbul.
- ZAVOTÇU Gencay (2009), *Rıza Tezkiresi (İnceleme-Metin)*, Sahafklar Kitap Sarayı, İstanbul.